

РЕЦЕНЗИЯ

**от проф. дпн Паулина Стефанова Стефанова,
Нов български университет,
област на висше образование 1. Педагогически науки,
професионално направление
1.3. Педагогика на обучението по немски език**

**за придобиване на научна степен „доктор на науките” по
професионално направление 1.3 „Педагогика на обучението по немски
език” с кандидат доц. д-р Янка Илиева Коева**

Тема на дисертационния труд: „Невродидактика в обучението по немски
език като чужд”

Представеният за рецензиране научен труд се състои от 237 страници основен текст, структуриран в увод, четири глави и заключение. Приложени са: списък на най-често употребявани понятия в невробиологията, свързани с процеса на учене (с.238-240), библиография (с.241 – 254), в която са включени статии и книги на кирилица и латиница, речници и лексикони, учебна документация, учебни системи, интернет-източници и приложения. Текстът е онагледен с 27 фигури (14 в първа глава и 13 в четвърта) и 13 таблици.

Изследваният проблем е значим в научно и научно-приложно отношение. Темата на дисертационното изследване „Невродидактика в обучението по немски език като чужд” до сега не е проучена в българската дидактико-методическа литература.

Трудът е резултат на задълбочено проучване на съвременното състояние на обучението в областта на езиците. Изследвана е ролята на невродидактиката в процеса на преподаване и учене, на мотивацията и демотивацията в процеса на учене, на ретротрансфера при преподаване и усвояване на граматични явления на примера на възвратното лично местоимение, изследвани са уменията за писане на коментар на български език след усвоени знания по немски език.

Дисертационният труд е разработен самостоятелно и не повтаря темата и съдържанието на труда, с който доц. Коева придобива образователната и научна степен „доктор“.

Дефинираната в увода цел е ясно и целесъобразно определена, а именно: изследването да допринесе за оптимизиране на процеса на обучение, за да стане по-ефективен процесът на учене. Проведеното изследване показва, че в реалната практика

някои явления от чуждия език не се изучават в обучението по български език като роден. Дисертационният труд си поставя за цел да допринесе за по-доброто разбиране и осъзнаване именно на такива явления от чуждия език, което е свързано и с реализацията на междупредметните връзки. Доц Коева е убедена, че преподавателите по роден език също трябва да се интересуват от учебния материал по чужд език. Именно поради това дисертационното изследване е значимо както за обучението по немски, така и за обучението по български език.

Обектът и предметът на изследване са ясно и точно дефинирани. *Обект на изследване* е взаимодействието между езиците, процесите на трансфер в езиковото обучение. *Предмет на изследване* е ретротрансферът от немски (Е3) към родния български език (Е1). В това е оригиналността на дисертацията. Изследваните лица са българи – ученици (ниво А1.1. – А1.2. според ОЕЕР) и студенти (ниво В1 – В2.1. според ОЕЕР).

Проведеното изследване проверява коректно формулираната хипотеза, а именно, че преносът на знания и умения се осъществява не само от първия към последващите езици, но и в обратна посока, че съществува ретротрансфер от немски към български език при преподаване и усвояване на граматични знания и при разработване на текстове.

Използваните изследователските методи са съобразени с предмета на изследване. Моделът на изследването е добре обоснован теоретично. Избраната методология и методика на изследване съответстват на поставената цел и задачи в дисертационния труд.

Проучени са: публикации от областта на невробиологията, невропсихологията и биологичната психология, които имат отношение към невродидактиката; публикации за езиковите дейности писане и говорене, свързани с проведените емпирични изследвания, публикации за мотивацията и демотивацията; проведена е експериментална работа; резултатите са обработени статистически. Изготвен е списък на най-често употребявани понятия в невробиологията, свързани с процеса на учене (с.238-240), Още в увода са дефинирани понятията *роден* и *чужд* език, *трансфер* и *ретротрансфер*, *текстови жанр*. Основните понятия при анализа на литературните източници от областта на невробиологията, невропсихологията и биологичната психология са обяснени под черта, което улеснява разбирането при четене на текста.

Посочените в изследването примери са от немския език, но те биха могли да се отнесат към всеки един съвременен език.

Доц. Коева показва много добро познаване на състоянието на проблема, което съответства на използваната литература. Цитирани са коректно представителен брой автори.

Приносен характер имат направените от авторката изводи върху основата на проучената литература. Доц Коева стига до извода, че невробиологията и дидактиката се обуславят взаимно. Невробиологията, която разкрива биологичната природа на възприятията, ученето, паметта, мисленето и границите на свободната воля, изследва процесите на обмяна на веществата и въздействието на невротрансмитерите, докато предмет на невродидактиката са структурите, процесите и проблемите при ученето, които се интерпретират от гледна точка на неврологичните науки. Много важен за обучението е изводът, че невродидактиката разглежда мозъка като обект, чрез който въз основа на процесите на обмяна на веществата може да се изследва процесът на учене, че с помощта на невробиологичните знания могат да се оценят и доразвият дидактическите концепции. Установява се, че изучаването на чужди езици е най-добрата тренировка за мозъка.

От особено значение за чуждоезиковото обучение е посочването на факторите, чиято липса може да възпрепятства ученето: свързването на новите към наличните знания, вниманието и концентрацията, разнообразните учебни методи, приложението на различни медии, емоциите, възнаграждението и положителната обратна връзка, мотивацията, сънят, скоростта на преработка на информацията и ролята на майчиния език, преговорът и почивките. Най-големите стресови фактори са липсата на време, „заливането” с дразнения и принудата към успех.

Принос е представеният във втора глава каталог за поведение на учителя, който отправя съществени изисквания към обучението на бъдещите и квалификацията на настоящите учители и изводите за образованието и квалификацията на учители в областта на езикуосвояването: Тъй като невродидактиката лежи в основата на концепцията за многоезичие, се разглеждат понятията многоезичие и езиково многообразие, видовете многоезичие, както и дидактико-методическите аспекти на многоезичието – разширяване на декларативните и процедурните знания и межкултурните познания. Представени са принципите на многоезичието и ролята на родния език, чието изключване от процеса на обучение по чужд език се оказва

неефективно. Особен акцент се поставя върху трансфера и трансферирането в рамките на концепцията за многоезичие, като се разглеждат трансферните категории и видовете трансфер.

Логично и обосновано с оглед на ретротрансфера, изследван в четвърта глава, в *трета глава* се представят езиковите дейности писане и говорене, както и преподаването и усвояването на граматични знания, които според авторката са предпоставка за развитие на уменията за писане и говорене. Коректно са представени концепциите *за* и *против* граматиката, граматиката в съвременните изследвания и нейното преподаване в учебния процес. Обръща се внимание на обучението в писане като езикова дейност и като процес, на коригирането и оценяването на грешки и на редактирането на текст. Писмената продукция и устната комуникация се представят според Общата европейска езикова рамка и съвременните дидактически концепции. Обръща се внимание на видовете говорене, на упражненията за развитие на говоренето, на езика на тялото и на преодоляването на страха от говорене, както и на уменията за комуникация в межкултурен контекст.

Емпиричните изследвания са представени в четвърта глава. Проверен е експериментално ретротрансферът при усвояване на граматични знания за възвратни лични местоимения по немски език и формирането на умения и навици при употребата им в речта на български език. Констатиращият експеримент цели да се установява ретротрансферът от целевия немски към родния български език при разработване на текстовия жанр коментар. Във връзка с езиковата дейност говорене се изследва разработването на реферат на немски език. Акцентира се върху изследването на мотивацията и демотивацията за учене.

Използваните изследователските методи: теоретичен анализ на публикации от областта на невробиологията, невропсихологията и биологичната психология, които имат отношение към невродидактиката; на публикации от областта на невробиологията, невропсихологията и биологичната психология, които имат отношение към невродидактиката; експериментална работа; тестиране; статистическа обработка на данните от експерименталната работа; емпиричен и критичен анализ; интервюиране и анкетиране са съобразени с предмета на изследване.

Приносен характер има направеният извод в резултат на проведеното експериментално обучение, че приложението на невродидактиката в обучението дава възможност за постигане на по-голяма ефективност в процеса на учене като цяло и в

частност в процеса на изучаване на езици. Особено полезни за практиката са предложенията за по-ефективно учене.

Дисертационното изследване е принос за по-доброто осъзнаване на явления, които не се изучават по роден език и за реализацията на междупредметните връзки в процеса на обучение. Навременно и обосновано е предложението на доц. Коева за необходимостта за общ езиков курикулум, включващ всички езици, които се изучават в българското училище (родния български език и другите съвременни „чужди” езици). Общият езиков курикулум, който включва и родния език, ще допринесе за по-добра реализация на междупредметните връзки в процеса на обучение на ученици и студенти.

Научният труд, представен за рецензиране, е пионер у нас в изучаването на невродидактиката в процеса на учене. Той проправя път на нови изследвания за ролята на невродидактиката при ограмотяване, при изучаване на езици в ранното чуждоезиково обучение, при невропсихичните процеси, съпътстващи ученето и т.н. За пръв път в България се изследва ретротрансферът от немски (Език 3) към родния български език (Език 1). Принос на експерименталната работа е установяването на продуктивен ретротрансфер при преподаването на граматика и езиковата дейност говорене, а това дава основание на авторката да предположи, че такъв ретротрансфер вероятно се осъществява и при останалите езикови дейности. Принос за практика на езиковото обучение са формулираните предложения за постигане на по-ефективен учебен процес по съвременни езици като цяло и в частност по немски език, както и предлагането на управленска стратегия от страна на обучаващите за преодоляване на демотивацията на учещите в процеса на учене, формулирането на препоръки към обучаващите за оптимизиране на учебния процес.

Проведеното изследване от доц. д-р Янка Коева е нов етап в нейното лично научно развитие, то е доказателство за достигната изследователска зрялост и научна ерудиция. Изследването е и нов етап в развитието на педагогиката на обучението по съвременни езици в България. То безспорно е принос в теорията на обучението по езици.

Представеният труд има логична структура, той е балансиран, стилът на писане е ясен, въведените и използвани от автора термини са обяснени и дефинирани, научният апарат е безукорен, изложението е прегледно и последователно, представянето на информацията е онагледено. В отделните части труда има общо 17 фигури и 6 таблици.

Авторефератът представя точно дисертационния труд.

Заключение:

Представените в рецензията качества и съдържание на дисертационния труд на тема : „Невродидактика в обучението по немски език като чужд” от доц. д-р Янка Илиева Коева отговарят на всички изисквания за придобиване на научната степен „доктор на науките”. Предлагам на научното жури като негов член и рецензент да присъди на доц. д-р Янка Илиева Коева научната степен „доктор на науките” по професионално направление 1.3 „педагогика на обучението по немски език”

Рецензент:

/проф. Павлина Стефанова д.н./

08.06.2017 г.